

DISSERTATIO THEOLOGICA,

QUÆSTIONEM:

*AN RELIGIO CHRISTIANA PERFE-
CTIBILIS SIT,*

BREVITER DILUCIDATURA.

QUAM

APPROB. MAXIM. VENER. FACULT. THEOL. ABOËNS.

PRÆSIDE

Mag. JACOBO BONSDORFF,

S. S. Theol. Profesf. & Licent.

PRO CANDIDATURA THEOLOGICA

PUBLICO OFFERT EXAMINI

JOHANNES ADAM EDMAN,

Philof. Magifter, Tavaf.

In Auditorio Medico die IX Martii MDCCCXI.

h. a. m. c.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

Ἐκ μέρους γινώσκωμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν, ὅταν
δὲ ἐλθῇ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται

PAULUS,

§. I.

Per lentos indies gradus humanum perfici genus, jamque ad culmen five religionis five scientiarum pervenisse, & historia teste temporum, & experientia, magistra vitæ fidissima, satis est confirmatum. Quum autem mortales, comprobante præsertim nuntia ista vetustatis, antiquitus jam fuerint proni, ut studio quodam novarum & vetitarum rerum stultissimo sollicitati, a via, quam alma indigitaverit ipsis & definierit natura, desisterent, sine mora, parique fere passu, semet ad imbecillitatem eorum sublevandam benignissimum composuit Numen. Quemadmodum vero nusquam in mundo physico salutum quendam esse factum reperire licet, ita absonum esset creditu, hanc legem sanctissime observatam, morali in mundo levi de causa migrari; neque ideo ipsam revelationem divinam, quidquid **VOLTAIRIUS** (a) ceterique Religionis saluberrime

A

a) Dieu n'est pas ignorant.

mæ calumniatores, profana sine discrimine cum sacris componentes, delirent aut somnient, efficere debuisse, ut ad fastigium summum, cujus capax haud est mens humana, uno pertingeret saltu humanum genus, facili judicabit negotio, quicumque a partium studio fuerit alienus. Ut enim haud interest, denuo ad calculos vocare, quibus momentis, quotque vicibus curam de stirpe, a se condita, præ aliis singularem egerit Summus rerum Arbiter, quoties Patriarcharum videlicet ævo illis factorum suorum Moderatorem præbuerit; meminisse satis est, tempore Moſis, quo ignorantia obruti summa atque consilii, cujus caussa formati fuerint, plane obliti mortales in devia quævis oberrarunt, Summo placuisse Numini, alumnum suorum indigentis, felicitatem nempe promovendam spectantibus, insigni modo, ratione tamen temporum habita, iterum succurrere. Verum enim vero, etsi Moſi fuerint verba ipsius Dei (Exod. III): Eum se Patribus non ita revelasse ac sibi; svadent tamen rationes haud paucæ, ne œconomiam Moſaicam plane perfectam ac consummatam habeamus. Fuit quippe populus, quem a gravissimo servitutis jugo liberare instituit Moſes, ita labe contaminatus & vitiis, ita omnes jam abhorrens notiones morales, sensualitæque addictus pinguissimæ, ut aliter fieri vix potuerit, quin manca essent statuta ejus plurima, atque populo suo tantum accommodata (b). Accedit, quod ita cum politica fuerint connexa administratione, ut omnibus populis æque attemperari minime possent. Quæ quidem sententia robur haud paullulum Servatoris sanctissimi, in mundo apparentis, virtutisque genuinæ exemplum monstrantis vividum, consilio (c) addit; quippe cui tota ejus augustissima ora-

b) Cfr. *Practische Einleitung ins Alte Testament*, von IMM. BERGER, *Erst. Th.* p. 382.

c) De quo concise & eleganter J. W. SCHMID, in *Christliche Moral wissenschaftlich bearbeitet*, II. B. p. 373. "Die Moral zu rei-

oratio montana (Matth. V: VI) ac plurima præterea loca (Matth. XII: 11. 12. Marc. III: 1. fqq. VII: 1. fqq. Luc. XI: 37. fqq. cet.) tendunt. Licet vero in aprico sit, consilium Christi fuisse, moralem condere religionem (Joh. IV: 21. fqq.); ejusdem tamen in Vet. Testam. vestigia (Jes. LXI: 11. LXVI: 12. fqq. Joel III: 1—4.) eundem finem spectantia, reperiri concedamus oportet. Negari nihilominus nequit, inter gravissimam nascentis religionis Christianæ mysteria fuisse doctrinam illam sublimem de *ἀνακεφαλαιώσει* generis humani sub Christo, adeoque religione universali, per & propter Eum, utpote caput ejus supremum, constituenda (d). Cum denique novæ, aut a Mosaica alienæ, religionis divinæ spes penitus a consilio Christi (Matth. XXVIII: 20.) & Pauli testimonio (1. Cor. XV: 24. 2 Cor. III: 11.) pluribusque locis manifestato abhorreat, facile intelligitur, quantum discriminis inter Mosaicam & Jesu divinam religionem intercedat. Atque, ut BACO DE VERULAMIO scientias divinas ingeniose distinguit ab humanis, illas aquis æquiparando cœli, has aquis terræ, ita Mosaica etiam œconomia se habet ad sublimem Christi doctrinam. Cœlum enim imbres, terram reficientes, effundere non posset, nisi vapores inde colligeret & suum in finem laboraret; nec religio Christi tam uberes ferret fructus, nisi via, qua universalitatem & perpetuitatem consequi posset, per Moysen aliosque divinæ voluntatis interpretes strata ac præparata fuisset.

A 2

§. II.

nigen, das Positive und Politische von dem Reinsittlichen zu scheiden, und die Gebote der Praktischen Vernunft als Gebote Gottes darzustellen, war wie schon oft erinnert worden ist, die Hauptabsicht Jesu ganzen Unterrichts."

- d) Vide TIEFTRUNKII *Censur des Christlichen Protestantischen Lehrbegriffs nach den Principien der Religions Kritik*, I, Th. p. 111.

§. II.

Etiamſi igitur, his ita comparatis, ſole ſit clarius: νομον
 ειναι σαρκικον, aut ut alio loco aliter ſonant verba Apoſtoli:
 νομος παιδαγωγος ημων γεγονεν εις χριτον; haud mirandum ni-
 hilo ſecius eſt, mentem humanam perpetua agitatione & de-
 lectione incitatam, eadem progredi ratione, ſuamque augere
 cognitionem conari, qua in humanis, quæ ſenſum quidem ac
 pedetentim, una cum tota cultura humana, incrementum capi-
 unt aut permutantur. Hinc dubia quoque exſtiterunt in orbe
 theologico non numeranda, immo graviora commenta, quibus
 veritates ceſſiſſimas evertere ſeu infringere intenderunt multi.
 Atque, ut recentior inprimis ætas omni inclaruit ſpiñoſo diſpu-
 tandi genere, inſuſumque quemvis & vanum ſubtilitatis ja-
 ctat ſumum, ita quæri etiam eſt cœptum: utrum Religio Jeſu
 ſic omnes impleat partes, ut perpetua & univerſalis cenſeri
 debeat? Notum enim eſt, nihil ſæpius, nihil latius invaluiſ-
 ſe uſu, quam ut Servatori objiceretur ſanctiſſimo, quod Syſte-
 ma quoddam conſummatum, quo omnia diſidia omneſque diſ-
 cordias ſubmoveret, non propoſuerit. Quæ res, maximi li-
 cet momenti in veritate ſimpliciſſima adſtruenda, longius ta-
 men a noſtro diſtat conſilio, quam ut examini heic ſubjici poſ-
 ſit ulteriori; quippe cum apprime eluceat, quæſtionem de ſy-
 ſtematis cujuſdam ex Religione Chriſti deducti & ædificati per-
 ſectibilitate, hic non ſolvendam poni; Nec de eo quæri poſ-
 ſit, an cognitio noſtra de Deo, adeoque inſtitutio etiam Chri-
 ſti, in futuro ſtatu immortalis, novum capere queat incremen-
 tum; qua de re plurima loca ſacra (1 Cor. II: 9. XIII: 12. 13.
 Philip. III: 12.) nos abunde convincunt. Quæritur vero,
 utrum doctrina Chriſti & Apoſtolorum huic vitæ apta, perfe-
 cta & perennatura ſit dicenda? Aut, ut haud paucis placuit,
 ita imperfecta ſit, tantisque ſcateat nævis & defectibus, ut ere-
 ſcente cultu humano, alia in ejus locum ſufficiat aut ipſa mag-
 nam

nam saltem ad partem perfici possit ac debeat? Neque revera de eo quaestio penes nos oriri potest: utrum sapientia efflagitaverit Christi & Apostolorum, ut institutioni suae promissive inspergerent asserta quaedam temporaria & externa, istis temporibus, populis, quibuscum consortium inierint, climati, sub quo vixerint, atque casibus, quibus sese implicatos & irretitos artificiis adversariorum fenserint, tantum accommodata. Omnibus demum illis, ad naturalis Religionis praestantiam probandam pertinentibus, quae ex rationis purae principiis deducere se posse gloriantur maxime recentiores, supersedentes, praecipuum nobis satemur esse consilium rimandi: utrum *essentialia* fidei ac morum momenta, ad salutem aeternam consequendam humano generi summe necessaria, a Christo & Apostolis ejus aut plane omissa, aut perperam ac leviter adumbrata sint? Quo gravissimo in negotio fas est mitiorem expectare juveniliū laborum censuram.

§. III.

Eximias inter Criticae Philosophiae laudes, haud infimum tenet locum, quod notiones rerum ejus ope magis accurate & distincte sint determinatae, atque a vulgi incerta & mutabili dicendi ratione vindicatae. Hinc tamen minime omnes & haud raro plus justo subtiliores distinctiones laudatas, commendatasve volumus; si vero materiae discrimen ac formae unquam adhibeatur, hac certe in quaestione, examini subjecta, maximi erit momenti, exacteque observandum. Ne vero eodem versemur in vitio, quod vix ullus, definitiones amans crebras, effugerit, quodque penes alios volumus castigatum, monitu dignum ducimus, materiae nomine venire quidquid partes rei constitutivas sic efficiat, ut, his sublatis, tota quoque tollatur rei notio. Formam autem in ipsa proponendi ratione cerni, aut tegumenti instar esse conspicuam, docent artes judices. Di-

ver-

versis itaque temporibus formam pro cuiusque cogitandi & sentiendi ratione esse diversam, quis neget? quin immo præjudicia, quorum una ætas præ altera feracior esse solet, ad mutabilem illam reddendam haud parum conferre concedat. Diu vero æquo certatum est Marte eruditos inter, quænam res ad materiam Religionis Christianæ essent referendæ; Recentioribus quidem, materiam Religionis positivæ, quibusdam in veritatibus essentialibus, utpote de Deo, virtute & immortalitate ponentibus, minime refragatur (*e*); attamen haud valebunt negare, alias adhuc ad Christianam Religionem, essentialium nomine, pertinere veritates (*f*), quas qui in dubium vocare voluerit, totam illam divam & sublimem facile evertet doctrinam. Ad formam vero non modo omnia argumenta, illis temporibus, quibus augustissima promulgabatur doctrina, ad divinam ejus auctoritatem evincendam & vindicandam summe necessaria, verum etiam enunciationes cogitandi & percipiendi, rationi hominum istius ævi apprimè accommodatas, referri posse patet; quippe quæ involucrium quasi & præsidium constituunt veritatum gravissimarum tempori aptum, quo speim vulgus docendi & persuadendi substruxit cellissimus divinæ voluntatis præco. Multis itaque haud opus est intellectu, discrimen materiæ ac formæ hic minime esse negligendum; quo
quis

e) Cfr. J. W. SCHMID *ueber Christliche Religion, deren Beschaffenheit und Zweckmäßige Behandlung als Volkslehre und Wissenschaft*, p. 168, & *Briefe über die Perfectibilität der geoffenbahrien Religion*, p. 285.

f) Cfr. S. FR. MORI *Commentarius exegetico historicus in suam Theologiæ Christianæ Epitomen, quem edidit C. A. HEMPEL* Tom. I. p. 47. sqq. & *DOEDERLEIN Institutio Theologi Christiani*, Pars I, p. 50.

quidem omisso, aut contempto, ex uno vel alio dicendi genere perperam inferunt multi, positivam Religionem Christi perfectioni & mutationi obnoxiam esse ulteriori (g).

§. IV.

Quoniam vero accommodationum mentionem injecimus, rationem earum paucis exponere, haud abs re erit; Quas fere totas quantitas viri, in orbe litterario multis nominibus clari, SEMLERI, deberi studio, monuisse juvabit. Per tot autem sæcula, quot laudatum ante virum præcesserint, nominatam hanc accommodationum theoriam ignotam fuisse, alienum nemini videbitur, qui historiam inprimis Sacrae interpretationis prægustare voluerit. In liberaliori enim Sacrum Codicem interpretandi modo, quem opera sublevavit indefessa Cel. SEMLERUS, regulam notissimam sibi fecit adamatam: ut veterum quorumque ita *sacrorum quoque Scriptorum lectores in rem præsentem venire debere* (h); quo ex asserito, omnes ejus idæ temporariæ, quas vocant, ortum suum ducunt, quibusque totum systema accommodationum esse superstructum censeas (i). Quo autem in dijudicando & rite æstimando, curam quam maxime accuratam, solertiamque esse observandam, ne Charybdim evitare studentes in Scyllam incidamus, nemo sobrius negaverit. Ne vero ultra limites divagemur, dignum erit monitu, hanc

g) Vide *Beyträge zur Philosophie und Geschichte der Religion und Sittenlehre*, von D. C. F. STÄUDLIN, 4:ter Band, p. 206 ff.

h) Vide G. CH. STORRII *Opuscula Academica ad interpretationem librorum Sacrorum pertinentia*, Vol. I. p. 8.

i) Cfr. D. STÄUDLIN, loc. cit. p. 29. sqq.

hanc doctrinam eadem, ac multas alias, usam esse fortuna, ut scilicet culpata a quibusdam & spreta, ab aliis in cœlum elata cerneretur. Cum igitur alii accommodationes ubique venarentur, totumque fere sacrum novi Fœderis Codicem non nisi accommodationem ad Judæorum præjudicia esse urgerent (k), viri non desuere, summa ingenii acie instructi, qui omnem accommodationum usum non quidem negarent, sed limites præscriberent haud dubios, intra quos justam eæ exserere possent vim (l). Nec tamen tædet memorasse, accommodationes ab eruditis in dogmaticas dispesci solere & exægeticas, quarum illæ indicare videntur istam Jesu & Apostolorum concessiōnem (συγκαταβασις), qua præjudicia & dubias minusque rectas popularium suorum sententias non impugnarunt semper, sed

k) Quos inter asserre liceat (RIEM) *Christus und die Vernunft*, p. 653. & passim; *Philologisch Kritischer und Historischer Commentar ueber Neue Testament*, von H. E. G. PAULUS multis in locis; Nec non nimis interdum ingenii sui lusui indulgentem, alias licet de omni scientia Theologica meritissimum, Cel. STÄUDLIN, qui rigide nimis Apostolum Paulum taxat in *Geschichte der Sittenlehre Jesu*, Erst. B. p. 720. ff. & forsitan KANT *Philosophische Religionslehre*, p. 197.

l) Cujus rei prodeant testes: J. W. SCHMID. *Chr. Relig.* p. 116 ff.; Ejusd. *Christl. Moral.* I. Th. p. 66. II. Th. p. 379; KAUG. *Briefe &c.* p. 322 ff. & apud eum HERINGA *ein Preisschrift über Lehrart Jesu und seiner Apostel* p. 139 — 178; TIEFTRUNK I. c. I. Th. p. 321; FLATZ in STÄUDLINS *Beyträge* 111. B. p. 204.; *Lehrbuch der Dogmatik und Dogmengeschichte* von STÄUDLIN p. 23, 182, & passim; Ejusd. *Geschichte* p. 564, 612 ff.; J. C. DOEDERLEIN *Christliche Religions Unterricht nach den Bedürfnissen unserer Zeit*, I Th. p. 161.; STORRII *Commentatio de Sententiis historicis; Präfung af feres tvivelsmål och inkast emot läran om Jesu Christi blodiga försoningsdöd.* af Profesr. J. W. FAXE, p. 115 ff.; *Läsning i Blodade Religions ämnen*, af Biskop MÖLLER, V. B. p. 54.

sed potius quibusdam argumentis, κατ' ἀνδεατον adhibendis, attigerunt; hæ vero in usu, quem ex scriptis Veteris Testamenti fecerunt auctores Novi Fœderis, alium scilicet, ac subtilis & tersa poscat exægesis, sensum locis allatis impertiendo, cernuntur (m). Cujus quidem hæ sint pretii, judicent, quos penes jus est & norma loquendi; monitum solummodo volumus, nihil periculi a more sacrorum Scriptorum, ad sui temporis rationem accommodatæ & apte dicendi ac ratiocinandi, profluere; magnam vero falsarum notionum & argumentationum in ipsis etiam Domini & Apostolorum sermonibus esse frequentiam, veritatis limpidissimæ studiosus nunquam concedet (n); Quin potius AUGUSTINO adstipulabitur dicenti: parvulis parva, non falsa, sapientissimum humani generis Doctorem dedisse (o). Veritati itaque minime congruenter judicare videntur, qui totam accommodationum theoriam fictam esse censent, atque inventam, ut ab ambigua locorum Veteris Testamenti

B

men-

m) qua de re legendi sunt: SCHMID Chr. Rel. p. 112 f. & KRUG l. c. XIV. Br.

n) Egregie TIEFTRUNK l. c. II. Th. p. 256. "Beyläufig bemerke ich, das diejenigen, welche die Lehrmethode Jesu, welche allerdings durch praktische klugheit geleitet wurde, so weit ausdehnen, das er so gar Irrthumer aus Schonung aufgenommen oder beybehalten habe, seinen Charakter sehr zu nahe treten. So weit konnte seine Schonung nicht gehen, das er ihr so gar geheiligte Wahrheiten aufopfern sollen. Seine Weltklugheit muſs immer der Weltweisheit zinsbahr gedacht werden. Dies gilt insbesondere von den Accommodationen zum Jüdischen Gesetzen und zu denen mit ihnen verbundenen Gebrauchen, Lehrsetzen und Meinungen. Nur in so weit bediente er sich derselben, als aus ihnen Lehrreiches gefolgert oder doch damit verbuuden werden konnte."

o) STORR. l. c. p. 24.

nenti, in N. T. obviatorum, interpretandi ratione melius semet expedirent interpretes (p). Deinde cum grandia amaverint Judæi, ut omnes Orientalis plagæ incolæ, haud mirum esse debet, plerasque eorum orationes hyperbolico dicendi genere refertas conspici; (Matth. V: 39. XIX: 24. &c.) Ne de parabolico dicendi genere, per totum Orientem florente (q), quid dicamus, qua in re Christus & Apostoli ejus morem secuti sunt vulgarem. Neque demum celandum est, utilissimas & frequentissimas, ex theoria sacrificiali ductas, obvenire imagines (Rom. XIV. 1 Cor. VIII. X. cet.) quæ, utpote antiquatæ

p) Videbis *Theologische Monatschrift für Jahr 1802* herausgegeben von J. C. W. AUGUSTI. Eth. B. p. 53. "Die über all versuchte Anwendung des Accommodations System führt statt aus der exegetischen und dogmatischen Noth zu erlösen, noch in tiefere Labyrinth. Die Schriftsteller des Neuen Test. verlieren, wahrlich bey der zweydeutigen, modernisirenden Operation den ehrwürdigen Charakter der Einheit, der Redlichkeit, der Treue und Wahrhaftigkeit, sind kaum gegen den Vorwurf der Dupplicität zu retten, und erscheinen bald klein, bald groß, bald aufgeklärt, bald unwissend, bald stark, bald schwach und werden für lauter Accommodirte räthselhafte und mit sich selbst uneinige Menschen. Haud aliter differit minus sibi confans KRUG, l. c. p. 241.

q) Cfr. *Porta Mosis sive Diss. aliquot a R. MOSE MAIMONIDE latine editæ*, opera EDW. POOCKII p. 85: "Non potest doceri Vulgus, nisi per Aenigmata Et Parabolas, ut ita communis sit ista docendi ratio mulieribus, etiam pueris parvulis, quo cum perfecti evaserint intellectus ipsorum, parabolarum istarum sensus dignoscant. JUSTINI MART. DIALOGUS cum TRYPHONE p. 240. edit. COLON. "Ὅσα εἶπον καὶ ἐποίησαν οἱ προφῆται, ὡς καὶ ὁμολογήθη παρ' ὑμῶν παραβολαῖς καὶ τύποις ἀπεκάλυψαν" & Auctores quos præterea affert PAULUS loc. cit. pasim & imprimis II. Th. p. 207. Cui quoque conspirat Cel. *Kant Religion innerhalb d. grenzen des bloßen Vernunft*, p. 255. 312. & alibi,

quæ & obsoletæ, nostræ ætati parum aut nihil utilitatis præstant. Quibus sic positis non dubitamus fore, quin nobiscum omnes hanc rationem dicendi, imbecillitati licet auditorum accommodatam, veritatis tamen proponendæ methodum fuisse, veranique Auctorum sacrorum sententiam omnia ejusmodi loca indicare, nec infucatas Judaismo *evangelis* (r) esse concedant. Vano itaque percelli sese patiuntur timore, qui vulgari hac tradendi forma concessa, primum Christi & essentielle everti & permutari metuunt consilium.

§. V.

Antequam ad essentialem Religionis Christianæ materiam propius delineandam progrediamur, observasse juvabit, Jesum initio, quum munus suum Doctoris aggrederetur, totum & consummatum quoddam systema condere aut conficere in animo minime habuisse. Sed ut DÖDERLEINII (s) utamur verbis, "quemadmodum in omni institutione sapienti & liberali primum elementa scientiarum tractantur, animisque per ea præparatis ad sublimiorem disciplinam fit transitus; ita hac prudentiæ lege, quis miretur Jesum quoque usum fuisse, & per gradus quasi ad doctrinam altiore[m] suos deduxisse discipulos. Hinc itaque invenimus: miraculis crebre patrandis auctoritatem primum penes plebem sibi conciliaffe Jesum; qua quidem comparata & stabilita, animum jam ad uberiores doctrinam moralem tradendam, impertiendamque induxit" (t). Quum ve-

B 2

10

r) Verba sunt Cel. STORRI l. c. p. 33.

s) *Insl. Theol. Christ.* Tom. I. p. 35.

t) Cfr. SCHMID l. c. p. 89.

ro alumni ejus celsiores veritates, sibi destinatas, nondum ferre valuerint, multa aut parabolico atque ænigmatice dicendi genere, illis, uti monuimus, adamato, induere aut plane suppressere cogebatur, quæ deinceps, tempore secundante (1 Cor. XIII: 11, 12.) clarius & luculentius proferri & enodari possent. Ipsissima denique Servatoris sanctissimi verba (Joh. XIV: 26. XVI: 12—25.) haud obscure produnt, quod in posterum & ad tempus post abitum suum, promisso videlicet asseclis suis παρακλητή; in omni doctrina graviori docturo atque in periculis consolatur, haud pauca differre necesse censeret. Futurum igitur præfagit tempus, quo hiatus, quos sub brevi sua in vivis mansione & oberratione refarcire non valuerit, impleat; obscuritatem & caliginem, qua adhuc dum forsitan laboraverit doctrina ejus benefica, dispergeret, atque amicos & discipulos suos in omni veritate omnique ad divam ejus religionem pertinente & nondum clare perspecta parte, initiaret & corroboraret (u). Utrum vero, ut quibusdam (v) placuit, ad hæc (Joh. XVI: 12.) promissas ultteriores explanationes & enodationes tantummodo pertineret, quod de celsiori & augustiori Messiana Jesu dignitate & auctoritate persvaderentur, omnibusque exuerentur dubiis ejus religionem profitentes, res est altioris indaginis, quam ut a nobis dijudicetur. Palmaria autem & genuina ejus doctrina, ipsam quasi essentiam & intimam materiam constituens, utpote de Deo, de poenitentia, fide virtuteque exercenda, de libertate mentis humanæ, de immortalitate, de præmiis & poenis post mortem ad rationem vitæ antea actæ impertiendis, ejus certe erat indolis, ut propria Christi & Spiritus Sancti institutione instillari deberet.

Quam

u) DOEDERLEIN *Christl. Rel. Unterr.* I. Th. p. 340.

v) Vide *Entwurf einer wissenschaftlich-practischen Theologie* von G. FR. AMMON, p. 86,

Quam quidem doctrinam Discipuli Christi, veritatis sincerissimi testes, sine fūco, uti viros decuit Θεσπνευστες, dein promulgarunt & confirmarunt. Quod si ergo hæc perfectibilia aut mutationi obnoxia esse quis somniaret, aut impiissimum aut mente concussum proderet animus. Quamdiu enim homo aliam non induerit naturam, & Deus semet non mutaverit, tandiu fixa manebunt & inconcussa hæc in utrorumque natura fundata dogmata, constantemque in se habebunt & genuinam veritatem, certitudinem, auctoritatem, (Luc. XXI: 33.) universalemque ζωνη και πνευμα (Joh. VI: 63.) & beneficam in mentem humanam vim (Joh. VII: 17.) non modo ex auctoritate divina, verum etiam ex analogia eorum cum ratione abunde comprobata & perspecta (x).

§. VI.

Religionem nostram ingrediuntur quoque facta historica & Divinæ auctoritatis criteria, quorum fidem nemo adhuc labefactare potuit. Quæstionem vero implicitam viri (y) in orbe litterario haud obscuri movere inceperunt: Num Divinæ conforme esset sapientiæ, præcepta & dogmata supernaturali modo hominibus revelare? Quam quidem cum omnibus inde velut ex fonte scaturientibus dubiis, censura perstrinxit acerrima, & solidissima castigavit refutatione Theologus omnibus numeris absolutus (z). Nihil itaque impedire potest, quo-

x) Cfr. CHRISTON *Ueber die Unverbeserlichkeit der Religion, des Gottesdienstes und der Liturgie freyer Christen.* Abschn. 2—4.

y) Præter FICHTE *Versuch einer Kritik aller Offenbarungen* p. 173. 182. quoque MENDELSON *Jerusalem oder Religiöse Macht und Judenthum,* p. 40.

z) DOEDERLEIN I, c. p. 125. sq.

quominus dogmata, si quidem ab Apostolorum scriptis rite fuerint derivata & genuinæ eorum cogitandi rationi convenientia, utpote præcepta a Summo Numine concessa, immota & minime perfectibilia, multo minus falsa, existimemus. Certa enim & inconcussa æque manent dogmata: Deum esse unum, omnium rerum gubernatorem & Conservatorem &c. atque historica illa, a nemine in dubium vocata, facta: Moſen exilitiſſe, Iſroëlitas e ſervitute liberaſſe & quæ aliæ laudantur ejus res geſtæ. Ita quoque indubia ſunt rerum momenta: Chriſti ſanctum Divino nomine, Divinaque Auctoritate, inclaruiſſe, omniaque in noſtram egiſſe ſalutem. Quid vero, ſi religionem Jeſu eſſentialem & genuinam, aut perfectibilem eſſe, aut novis opus habere additamentiſ, aut quodam etiam modo emendari poſſe (aa) daremus; nos minime taxandos cenſemus, ſi, beneficia collata recolentibus haud diſſimiles, quænam quidem hæ laciniaſ eſſent, hæcque ulteriora augmenta, ſagitarimus. Religionem quippe Jeſu, lege illa, quam pleraque ſortiantur conamina humana, minime fuiſſe exemptam, ut nempe argutias ſine diſcrimine eidem effutire licitum eſſe crederent, quicumque a natura vel parvulam mutuo ſumferint ingeniſ ſcintillam, Eccleſiaſ annales abunde teſtantur. Hic vero intempeſtivus argutandi & loca torquendi ſacra niſus, quo nævis aut defectibus

aa) Quam ſententiam etiam Cel. STAUDLIN (*Gefch.* p. 38.), alias etſi æquus Judex, adamatam ſibi reddidit: Jedoch, inquit, findet man allerdings auch in der Geſchichte dieſer Moral hie und da Spuren des Gedankens, daß die Sittenlehre Jeſu, ſelbſt ihrer Materie und ihren Grundſätzen nach vervollkommenet werden könne, daß wenn auch ſelbſt Jeſus alles beſſer gewußt habe, er ſich doch in manchen Stücken nach der Rohigkeit und den Moralſiſchen Irrthumern der Jaden gerichtet habe, daß ſeine Moral entweder durch die kraft der Menſchlichen Vorwiſt oder durch neue Offenbarungen Gottes von Flecken gereinigt und zu einem höhern Grade von Vortrefflichkeit erhoben worden ſey.

bus nostram laborare religionem contenderunt haud pauci, nemini tamen persuadere valebit, eam adhuc incremento indigere objectivo. Quibus quidem ita constitutis, negare neque volumus nec possumus, religiosam cogitandi rationem apud diversos homines esse diversam. Quaecunque enim vim in universam cognitionem humanam exercent, ut Clima & Imperium, sub quo vivere contigit, temperamentum, quo gaudemus, cultura ingenii, quam sortiti sumus, & quæ sunt reliqua, omnia etiam suo modo nostram subjectivam religionis cognitionem mutare posse, quis recusabit? Quare, subjectivum religioni competere incrementum, clarum est; quippe cum ulteriorem cogitandi ansam ingenio humano obortam fuisse & indices, benefica revelationis manuductione, oriri haud infitiandum sit. Qui vero vereretur, ne revelatio penes homines, in omni cultu religioso ad majus culmen eVectos perfectionis, debitam amittat auctoritatem; næ ille vana captus judicabitur, immo puerili opinione (*bb*).

§. VII.

Hanc itaque Summi Numinis auxilio religio nostra nacta est sortem, ut, cum ex altera parte ab hostibus premeretur haud contemnendis, ex altera quoque strenuos experta sit propugnatores, amicosque indefesos & perspicacissimos; atque quo magis illi erant verendi, eo circumspectiores hi quoque evaserunt. Quum vero illa plerumque hypothefi, quod humana tantummodo & naturalis sit religio nostra æstimanda, sua superstruxerint asferta, vel totam rem vel partem Institutionis Divinæ

bb) Lectu digna sunt, quæ hanc in partem disferunt: DOEDERLEIN I. n. c. p. 407. & KRUG I, c. p. 359.

vinæ carpentes, haud abs re eslet ea percurrere & perstringere, quæ ad commenta sua præbanda attulerè viri alias non plane obscuri (cc); quum vero a summis ingeniis plus semel sint felicissimo cum successu sub examen vocata, observatum solummodo volumus, omnia, quæ Cel. Krug (dd) de impossibilitate religionis, utpote absolute perfectæ, diffuse diserit, ficulneo plane niti fundamento. Si nimirum eo ex capite, quod omnem quietem stativam, si ita loqui fas est, atque inertiam effugiat mens humana, concludere velit auctor laudatus, legem eandem in cognitione religionis etiam esse stricte servandam, prono fuit alveo, eum nostris stare ex partibus; quia sermo de alia esse non possit, ac de subjectiva religione, quam perfectioni quidem subjectam statuimus. De Servatoris sanctissimi consilio, quod dein taxatum amat, ipsissima verba (Luc. V: 31. 32.) cogunt statuere, eum minime venisse doctrinam systematico modo proponendi causa; quandoquidem ipse, utpote perspicacissimus atque optimus hac in re iudex, metam, cujus ergo se mislum profitebatur, hac ratione haudquaquam se attackurum esse satis perspexit. Vanam itaque & inutilem impendisse operam, in reprehendendo viam, qua incederet Jesus, beneficam & perpetuo duraturam religionem conditurus, patet. Agnoscimus sane, ut debemus atque in allatis abunde fecimus, totam Jesu & Apostolorum docendi rationem fuisse æconomicam & ad res præsentis maxime se referentem; Sed imitanda est potius ejusmodi Oeconomia. Etenim hac ratione &

cc) Ut Anglicorum imprimis, nec non Gallicorum quorundam, jam tamen obsoleta prætereamus commenta, inter recentiores ante alios sunt nominandi: RIEM *Christus und die Vernunft* & Cel. PAULUS micars nimirum ille velut luna inter ignes minores; quam vero mirum in modum contorfit linguam, cujus licet sit peritissimus, vix de insigni exemplum II. Th. p. 287. & passim.

dd) Lib. cit. Epist. IV. & V.

& veritas rerum sic narratarum & colloquiorum ex characteribus ingenuis constabit, & vera auctoritas doctrinae salubris manebit illaesa (ee). Quod demum Auctori saepius nominato dare minime possumus, assertum ejus tangit iniquissimum (ff): Christianismum scilicet, posita ejus perfectione absoluta, primordie suo & in primos suos confessores infelicissimam & maxime noxiam vim exserere debuisse; quippe quia quam plurimi eorum dogmata tantummodo habuerint dispersa, atque e toto systemate evulsa, minusque inter se coherentia, nec nervos & defectus reficiendi & refarciendi arripere potuerint occasionem. Sed parvi refert, spinosam & profusam differendi rationem, ex petitione principii derivatam, ulterius prosequi & diluere. Etenim licet speciosa sint primo obtutu argumenta, a viris quoque aliis claris, summo opere & sudore elaborata & pertexta, veritatis tamen non fucatæ amantem & a partium studio alienum, in suam sententiam convertere ægre valent.

§. VIII.

Probe itaque tenendum est, peculiarem Dei de genere humano instituendo curam perfectam ac duraturam esse, donec imbecillam nostram exuerimus naturam. Cui haud paullulum roboris accedit ex ipso Christi & Apostolorum testimonio &

C

pro-

ee) Videtis STORR l. c. p. 87.

ff) Eodem callidissimo disserendi & concludendi genere usus est Fragmentista apud Döderleinium, in quaestione de universali revelatione, quam minime locum habere potuisse autumat, inprimis ante artem typographicam detectam. Sed legenda sunt non minus ejus verba, quam solidissima refutatio in: *Fragmente und Antifragmente von DÖDERLEIN*, 2. Aufl.

promissione (Matth. XVI: 18. XXVIII: 20. Luc. I: 23, 2 Tim. I: 12. 2 Pet. I: 19. cet.) de religionis suæ perennatura indole (gg). De quo demum venturo Doctore tanta fuit spes, tanta expectatio? De quo tam luculenter & clare vaticinati sunt viri, Summo Numine afflati (David & Jesaias inprimis)? Quem nisi Mesiam tam vividis depinxerunt coloribus, ut quasi ante oculos collocatum facile diceretis? Quis tanto superavit gradu omnem, quam mens humana, etiam maxime exulta, sibi unquam formare valet, spem? Cujus divini legati institutio tam aperta præbet veritatis vestigia, aut quem tam admiranda subsecuta sunt signa & argumenta, e quibus cernere licet, superiori nutu & auctoritate promota fuisse & affecta, quæcunque in generis humani felicitatem contulerit? Quo jure vim doctrinæ hujus divinam & permanfuram ægre negabit quispiam, Scepticismō vel maxime addictus? Verum enim vero, nec illi adhæremus sententiæ, quasi Auctores sacri Codicis, λατρεῖαν λόγῳ (Rom. XII: 1.) suis inculcantes alumnis, ita se explicatum iri voluerint, ut omnia, quæcunque in medium protulerint, affectis eorum licitum esse concederent, immo injungerent vagam resingere ad hypothesin; potius vero ex summa excellentia, qua pollent, & sublimitate augustissima, qua veritates & præcepta eorum moralia sunt conspicua, facile convincimur, religionem hanc neque permutari, nec antiquari, nec hac quidem in vita perfici posse (hh). Crescat humana sapientia, incrementum capiant artes quæcunque & scientiæ; augeatur indies religiosa sentiendi & cogitandi ratio, & per orbem terrarum divulgetur; dies tamen nunquam illu-

gg) Qua de re legi merentur: DOEDERLEIN *Relig. Unterr.* I. Th. p. 393. sq. & STAUDLIN l. c. p. 736. sq.

hh) Egregie hac de re Ccl. STAUDLIN *Beyträge* IV. B. p. 220. f.

illucescet, quo antiquatam aut minus beneficam & necessariam existimaremus religionem Christianam. Quod si ergo fixa manent principia Religionis naturalis, quanto magis ea erunt immota & sempiterna censenda, quæ divino testimonio & auxilio hominibus sunt lata & concessa (1 Joh. V: 9.) Nec est, quod divinam Christi auctoritatem quispiam judicet minus perspicuam & sufficientem. Etenim:

Si fractus illabatur orbis
Impavidum ferient ruinæ (ii).

ii) Horatii *Carmina* Lib, III, Ode III.

